

ЛІТЕРАТУРА

1. Створення та діяльність антикорупційних судів у Болгарії, Словаччині та Хорватії. Інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29287.pdf>
2. Спеціалізований кримінальний суд. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://spcc.bg/>
3. Апеляційний кримінальний спеціалізований суд. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.asns-sofia.bg/>
4. Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminaliteta [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.zakon.hr/z/166/Zakon-o-Uredu-za-suzbijanje-korupcije-i-organiziranog-kriminaliteta>
5. Specialised anti-corruption courts: Slovakia [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-slovakia/>
6. Експерти USAID розповіли про своє бачення антикорупційного суду [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/127875-eksperti_usaid_rozgovili_pro_svoe_bachennya_antikorupciynogo.html
7. Судова практика створення антикорупційних судів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slovovidilo.ua/2017/12/20/infografika/polityka/svitova-praktyka-stvorennya-antikorupcijnyx-sudiv>

УДК 342.92

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА

Магда С. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: у статті проведено аналіз форм адміністративного судочинства. Виявлено проблемні питання, які пов'язані із введенням спрощеного позовного провадження. Запропоновано шляхи удосконалення законодавства у досліджуваній сфері.

Ключові слова: адміністративне судочинство, форми позовного адміністративного судочинства, спрощене позовне провадження, морально-етичний аспект посади судді.

Анотация: статья содержит анализ форм административного судопроизводства. Определены проблемные вопросы, связанные с введением упрощенного искового производства. Предложены пути совершенствования законодательства в исследуемой сфере.

Ключевые слова: административное судопроизводство, формы искового административного судопроизводства, упрощенное исковое производство, морально-этический аспект должности судьи.

Annotation: the article analyzes the forms of administrative legal proceedings. The problematic issues connected with the introduction of simplified proceedings are revealed. The ways of improvement of legislation in the investigated sphere are offered.

Key words: administrative legal proceedings, forms of administrative administrative proceeding, simplified lawsuits, moral and ethical aspect of the post of judge.

Останнім часом у нашій державі відбуваються комплексні реформи, які викликані надією суспільства на швидкі зміни на краще у всіх сферах життя. Не є виключенням в цьому питанні і сучасне судочинство, від якого українське суспільство вимагає ефективного, доступного, прозорого та сучасного здійснення правосуддя.

Право людини на судовий захист – основоположне, конституційне право. І саме на державу покладено обов'язок забезпечити своїм громадянам ефективний засіб юридичного захисту та право на справедливий суд згідно з Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [1].

У межах окреслених очікувань відбулися зміни і в адміністративному судочинстві, які реалізовані у новій редакції Кодексу адміністративного судочинства України від 15.12.2017 року (далі – КАС України).

Проблемами адміністративного судочинства займалися такі вчені-правники, як В. Б. Авер'янов, І. М. Балакарєва, Ю. П. Битяк, В. М. Бевзенко, І. В. Бойко, І. П. Голосніченко, Є. Ф. Демський, Є. В. Додін, С. В. Ківалов, А. Т. Комзюк, В. К. Колпаков, Л. В. Крупнова, Д. М. Лук'янець, О. І. Миколенко, Н. Б. Писаренко, В. Г. Перепелюк, Я. С. Рябченко, М. І. Смокович, М. М. Тищенко та ін. Проте, питання форм адміністративного судочинства є новим, тому актуальність дослідження не викликає сумнівів.

Стаття 12 КАС України проголошує, що адміністративне судочинство здійснюється у порядку позовного провадження (загального або спрощеного) [2]. Загальне позовне провадження призначається виключно для розгляду складних справ або справ, які через інші обставини недоцільно розглядати в спрощеному позовному провадженні.

Категорії справ, які належить розглядати в загальному позовному провадженні чітко регламентовані, зокрема, це справи:

- «1) щодо оскарження нормативно-правових актів, за винятком випадків, визначених КАС України;
- 2) щодо оскарження рішень, дій та бездіяльності суб'єкта владних повноважень, якщо позивачем також заявлено вимоги про відшкодування шкоди, заподіяної такими рішеннями, діями чи бездіяльністю, у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 3) про примусове відчуження земельної ділянки, інших об'єктів нерухомого майна, що на ній розміщені, з мотивів суспільної необхідності;
- 4) щодо оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [2]».

Спрошене позовне провадження призначається для розгляду справ незначної складності, а також інших справ, пріоритетним для яких є швидке їх вирішення.

Перелік справ незначної складності закріплений у ч. 6 ст. 12 КАС України, відповідно до якої, це справи про:

- «1) прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби, окрім справ, в яких позивачами є службові особи, які у значенні Закону України «Про запобігання корупції» займають відповідальне та особливо відповідальне становище;
- 2) оскарження бездіяльності суб'єкта владних повноважень або розпорядника інформації щодо розгляду звернення або запиту на інформацію;
- 3) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо обчислення, призначення, перерахунку, здійснення, надання, одержання пенсійних виплат, соціальних виплат непрацездатним громадянам, виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням, виплат та пільг дітям війни, інших соціальних виплат, доплат, соціальних послуг, допомоги, захисту, пільг;
- 4) припинення за зверненням суб'єкта владних повноважень юридичних осіб чи підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців у випадках, визначених законом, чи відміни державної реєстрації припинення юридичних осіб або підприємницької діяльності фізичних осіб – підприємців;
- 5) оскарження фізичними особами рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо в'їзду (виїзду) на тимчасово окуповану територію;
- 6) оскарження рішення суб'єкта владних повноважень, на підставі якого ним може бути заявлено вимогу про стягнення грошових коштів у сумі, що не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 7) стягнення грошових сум, що ґрунтуються на рішеннях суб'єкта владних повноважень, щодо яких завершився встановлений КАС України строк оскарження;
- 8) типові справи;
- 9) оскарження нормативно-правових актів, які відтворюють зміст або прийняті на виконання нормативно-правового акта, визнаного судом протиправним і нечинним повністю або в окремій його частині;
- 10) інші справи, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність, за винятком справ, які не можуть бути розглянуті за правилами спрощеного позовного провадження;
- 11) перебування іноземців або осіб без громадянства на території України» [2].

У межах цього дослідження хотілося б звернути увагу на деякі положення наведеної норми, зокрема, це стосується типових справ та «інших справ, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність ...» [2].

Тлумачення поняття «типові справи» міститься в п. 21 ч. 1 ст. 4 КАС України, відповідно до якої, це адміністративні справи, відповідачем в яких є один і той самий суб'єкт владних повноважень чи його відокремлений структурний підрозділ, спір виникає з аналогічних підстав щодо правовідносин, які регулюються одними і тими самими нормами права та позивачем заявлені аналогічні вимоги [2]. Процедура розгляду типових адміністративних справ передбачена параграфом 3 Глави 11 Розділу II «Позовне провадження» КАС України та зводиться до встановлення судом того, що адміністративна справа є типовою. Після цього, суд, який розглядає ці однотипні справи, має право звернутися до Верховного Суду з поданням про розгляд однієї із цих справ Верховним Судом як судом першої інстанції. Після розгляду Верховним Судом, справа набуває статусу зразкової, а рішення Верховного Суду за цією справою має бути враховано судами при розгляді аналогічних справ [2]. Аналізуючи наведену норму постає питання проте, яким чином судді мають урахувати рішення за зразковою справою: приймати її до уваги чи виносити аналогічні рішення. На жаль, у КАС України не міститься відповіді на це запитання.

З приводу «інших справ, у яких суд дійде висновку про їх незначну складність ...» зауважимо, що це оціночне поняття, яке може звужити і до того доволі обмежені процесуальні права учасників адміністративного судочинства. До цієї точки зору ми дійшли проаналізувавши Главу 10 Розділу 1 «Загальні положення» КАС України, відповідно до якої, окрім скорочених строків розгляду адміністративної справи, спрощене позовне провадження не має інших переваг. Зокрема, це стосується правомочності суду розглядати адміністративну справу без повідомлення сторін та за наявними у справі матеріалами, якщо жодна із них не подала клопотання про інше (ч. 5 ст. 262 КАС України). Однак, навіть, якщо сторона і подала клопотання про розгляд справи в судовому засіданні із повідомленням сторін, у ньому може бути відмовлено у разі, якщо суд вирішить, що справа має незначну складність або «якщо характер спірних правовідносин та предмет доказування у справі незначної складності не вимагають проведення судового засідання з повідомленням сторін для повного та всебічного встановлення обставин справи» (ч. 6 ст. 262 КАС України).

З огляду на наведене, ми бачимо замкнуте коло, відповідно до якого сторони позбавлені елементарних процесуальних прав, а саме:

- брати участь у судових засіданнях та у дослідженні доказів;

- ставити питання іншим учасникам справи, а також свідкам, експертам, спеціалістам;
- наводити свої доводи, міркування щодо питань, які виникають під час судового розгляду і заперечення проти заяв, клопотань, доводів і міркувань інших осіб (ч. 3 ст. 44 КАС України) [2].

Крім того, не зрозуміло, яким чином буде реалізовано право позивача на подання письмової заяви про зміну підстави або предмета позову чи збільшення або зменшення розміру позовних вимог при закріпленні в нормі КАС України, що ці дії мають бути вчинені не пізніше ніж за п'ять днів до першого судового засідання (ч. 1 ст. 47 КАС України), а також правомочності сторін щодо права на укладення мирової угоди (ч. 5 ст. 47 КАС України) та права участі у судових дебатах (ст. 225 КАС України) [2].

На наш погляд, відсутність таких необхідних правомочностей не може замінити складення відзиву на позовну заяву, відповіді на відзив, заперечення та пояснення третіх осіб щодо позову або відзиву, оскільки останні, до того ж, мають бути переконливими, чіткими та зрозумілими для складу суду, який розглядатиме адміністративну справу.

Виходячи із викладеного вважаємо, що норма, виписана таким чином, протирічить завданням адміністративного судочинства, якими є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (ст. 2 КАС України). На підтвердження цього переконання нас наштовхує також і рівень довіри населення до судової влади, а також численні наукові дослідження з цього приводу. Зокрема, Л. Скомороха зазначає, що надзвичайно важливим є питання морально-етичного аспекту посади судді, оскільки гарантією існування ефективної та дієвої судової влади, передусім, є її суб'єктний склад. Судді – носії судової влади при здійсненні правосуддя, мають бути втіленням справедливості, демократичності, неупередженості. Ступінь довіри народу до влади визначає рівень демократизації суспільства, його ставлення до таких понять, як патріотизм, відданість, єдність навколо загальнодержавних ідей та цілей, прагнення до розбудови єдиної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, яка зможе гарантувати своїм громадянам добробут і процвітання. На даний час суспільство все більше схильне до розгляду роботи судді через призму негативу, можливості притягнення його до відповідальності, визначення підстав та умов, за яких на суддю буде накладено стягнення [3, с. 199]. Ми цілком погоджуємося із Л. Скоморохою та вважаємо, що це пов'язане із дефіцитом моральності судді. Зокрема, у Бангалорських принципах поведінки суддів, які прийняті у Гаазі 26.11.2002 року, зазначається, що довіра суспільства до судової системи, а також до авторитету судової системи в питаннях моралі, чесності та непідкупності судових органів відіграє першочергову роль у сучасному демократичному суспільстві [4, с. 154]. Ці принципи мають бути дотриманими, якщо судді бажають, щоб до них відновилася довіра суспільства. А в умовах, коли особа, яка обіймає посаду судді, не переймається питаннями своєї моральності, чесності та непідкупності, говорити про довіру суспільства до запропонованої моделі судочинства зарано. І, допоки суддя не стане незалежною процесуальною фігурою, яка повинна керуватися верховенством права, викликати до себе повагу та шанобливе ставлення, не через вседозволеність і безкарність свого статусу, а через безумовну повагу і дотримання ним букви і духу закону [3, с. 205], ми переконані, що спрощене позовне провадження в чинній редакції КАС України не може існувати та потребує відповідних змін.

Виходячи із викладеного, пропонуємо внести зміни до ст. 262 КАС України та видалити ч. 6 ст. 262 КАС, яка надає право судді відмовити у задоволенні клопотання сторони про розгляд справи в судовому засіданні з повідомленням сторін, чим надати право сторонам, за наявності у них відповідного бажання, брати участь у судовому розгляді адміністративної справи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стратегія розвитку судової влади України на 2015–2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nsj.gov.ua/files/1467884108%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D1%81%D1%83%D0%B407.pdf>.
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 року в редакції від 15.12.2017 року [Текст] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.
3. Скомороха Л. Умови належного функціонування судової влади і діяльності суддів в Україні [Текст] / Л. Скомороха // Право України. – 2017. – № 11. – С. 199-207.
4. Бангалорские принципы поведения судей (разработаны председателями верховных судов ряда государств и утверждены 25-26 ноября 2002 года Комиссией ООН по правам человека) [Текст] // Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения. – 2005. – № 3. – С. 153-155.